

»Slaboten si bil,« je drhtelo iz matere. »Ko si imel štirinajst let, si bil enkrat pri zdravniku. Tudi kašljal si takrat.«

Julijan je napel spomin. Zdelo se mu je, da je še v spominu razločno občutil vročico, ki ga je takrat mučila, in zbadanje v prsih. To je bilo pred počitnicami. Štajerski zrak ga je pozdravil.

Julijan je odprl okno. V mrzel zrak je stegnil roke in dihal globoko.

»To je važno, mati. To me razjeda! Tega Vam nisem mogel povedati...«

Iz omotice je mati jecljala: »Zdravniki so dejali, da bi bil radi tega lahko še živel leta in leta...«

»Zdravniki nič ne vedo,« se je Julijan razburil. »Nekateri bolniki umrejo v zelo kratki dobi... Najbrž sem jaz med tistimi.«

Rezko je planila ta beseda in naravnost v srce in iztrgala najbolestnejši živec. Mati je kriknila. Njene roke so planile na sina, da je ta zastokal pod njeno težo: »Ni res! Ni res!«

»Res je!« je ponovil sin, skrušen pod materino žalostjo. »Moje mladosti je konec. Ob zadnjem spoznanju sem se postaral.«

»Julijan!«

Ko je mati padala, se mu je zasmilila. Vzel jo je v naročje kot otroka. Bil je srečen, ko je videl vreti solze iz njenih oči... (Dalje.)

PESEM O MLADI MLINARICI.

IVAN ROBIDA.

1.

že je skopnel po brdih sneg,
zelen je log, zelen je breg,
na vrtu jablane cvetó,
v vrhah siničice pojó,
se v vejah spreletújejo,
med sabo pomenkujejo,
prepirajo, ozirajo
z zelenih svojih se višin
pod sabo dol na beli mlin,
kjer voda črna se vali,
kolesa lena goni tri.

Na oknu mlinarica ždi,
v daljavo gleda, govori:
»Sem stara komaj dvajset let,
pa zame že odmril je svet;
za druge jablane cvetó,
za druge ptičice pojó,
le drugim sije solnčece
le drugim greje srčece.

Kaj hoče gozd mi, kaj ravan,
kaj hoče žitni klas poljan,
kaj mar mi kašč bogatih je,
kaj mar cekinov zlatih je,
ko mi pa v hiši mož leži,
že leto dni bolan ječi.

Ves beli dan pregodrnja,
vso črno noč mi prekašlja.
Kot v mlinu se kolo vrti,
bridkosti mojih konca ni,
ni konca pustih, dolgih dni,
ni konca daljših še noči.«

Na oknu Anka še sloni,
zamišljena sloni, strmi,
ko s ceste fant zglesi se slok,
v objem se širi dvoje rok.

»Kar izpod naših je zvonov,
sinoči smo prišli domov; —
minila vojna je strašnà,
se cela vojska je razšlâ.
Kako zdaj Anka? Kaj pa ti?
Kaj vendar se s teboj godi?
Si stara komaj dvajset let,
pa zate že odmril je svet,
za druge jablane cveto,
za druge ptičice pojo,
le drugim sije solnčece,
le drugim greje srčece.
Ko dekle starca vzela si,
se v zlato zanko vjela si.
Kot v mlinu se kolo vrti,
bridkosti tvojih konca ni,
ni konca pustih, dolgih dni,
ni konca žalostnih noči.
In lica rdeča ti venó,
in medlo tvoje je oko.
In dobro vem, kaj si želiš,
in vem, po čem se žalostiš,
in česar stari mlinar ti
kupiti, dati, mogel ni,
kar je mladosti sreča vsa:
to je ljubezen fantovska.«

Kot črešnja Anica zardi,
po vsem telesu zadrhti,
oči pa njene globoké
svitlé zalijejo solzé.

»Ko v blatnih sem zakopih stal,
se grenke smrti nisem bal,
odkar prejel sem pošto to,
da ste imeli svatovščno.

Naj le svinčenke sičejo,
volcǝjé pod nebom vičejo,
železna žrela hrujejo,
naj smrt in pekel bljujejo,
mrtvaške raglje naj pojó
še bolj hudo in bolj strašno, —
kaj naj mi bo življenja mar,
kar drug je peljal pred oltar
nevestico-nezvestico,
mojo presladko ljubico!
Ni bilo dneva, ne noči,
ne ure v njem, ne ure v nji,
da nate mislil bi ne bil,
bi mladih dni si ne grenil.
In ni moči je več sveta,
in ni je sile več neba,
ki mogla bi izbrisati,
ljubezen to iz srca mi!«

Pred hišo Anka še stoji,
obraz trpeči ji bleǝi,
oči poveša žalostne,
solze si briše biserne:
«Če sem hudó zmotila se,
težko sem pokorila se,
priznati nisem htela si,
priznati nisem smela si,
zakaj da lica mi blede,
zakaj, da mi oči medle,
kaj mi srce trpi mlado,
življenje kaj morí mlado.
Pa naj še taka bo bridkost,
glej, Janez moj, ti fant si prost,
jaz žena poročena sem,
za tebe izgubljena sem;
ne more biti in ne sme,
in najsi počí mi srce.»

Že v hiši mlinar godrnja,
hripavo kašlja in mrmra,
tako mi pravi, govori:
»Pri nas navade take ni,
da meni nič, da tebi nič,
kot v gozdu volk, pod nebom ptič,
kar gospodinja bi odšla,
pred hišo se sprehajala,
pred hišo se poménkovala.
Živino bo opraviti,
kolesa bo ustaviti,
po celi hiši se kadi,
se na ognjišču jed smodi,
a nje mi od nikoder ni.
In če ne moti me uho,
Kovačevega glas je to.

Tegà pri hiši že ne bo!
Ovbè, ovbè, si gluha mar,
ko kliče v hiši gospodar?
Od kdaj so le navade te,
da vasovalce bi svojé
imele v zakonu žene?
Alò, alò, si slišala,
ti gavtroža pocéstnica?
Kaj hoče mladi tu capin,
kaj išče jari fantalin?
Da bi nosile me noge,
da kaj veljale bi roke,
bi naglo ga nagnàl za plot,
s polenom mu pokazal pot,
pošteno uro mu navil,
črepinjo v drobce mu razbil.«
Onà pa segla sta v roko
in vzela grenko sta slovo.

Na trate pada hladan mrak,
na cesto bije trd korak.

Na pragu mlinarica ždi,
za njim ihtí, za njim ihtí.

2.

Kolesa žene voda tri,
šumi, vrši, kipi, bobni,
jo straži straža mrkih vrb —
v meglah zahaja lunin srp. —
Na koncu cvetnega vrtà,
kjer pota dva se križata,
kapelica temná stoji,
v njej tiha lučica brli.

Je ura bila iz daljí,
je ura bila polnoči,
je mlinarica vstajala,
h kapelici odhajala.

So vrata se odpirala,
so vrata se zapirala,
odpirala so se molče,
zapirala so se hrešče.

Že mlinar v hiši robantà:
»Ovbè, ovbè, je lepa ta,
da zdaj zakonske že žené
o polnoči na vas hite.
Že dobro, dobro, Anica,
ti hči berača bajtarja.
Sem reve mater ti otel,
izbirek sam izbrani vzal,
postavil gospodinjo te
nad mlin in dvojé gruntov še,

potegnil sem te iz gnoja,
 nasul krog tebe sem zlata!
 In zdaj tako plačuješ mi,
 in zdaj tako vračuješ mi!
 Pijano kruha belega,
 pijano vinca rujnega
 te postelj pernata tišči,
 te žida šlarasta teži.
 Nato, seve, kar bila si,
 že davno pozabila si?
 In koj, ko dojde jazbec mlad,
 mu planeš, vržeš se na vrat!
 Le čakaj, čakaj, Anica,
 ti hči berača bajtarja!
 Če hrast že suh na stare dni,
 še zadnji pot ozeleni,
 moči ne jemlje in sokov
 iz svojih vejic in vrhov;
 zajame jih iz globočin,
 zajame jih iz korenin — — —
 tako — norosti te kali
 iz duše dna so vzklike mi.
 Prišla je lahka sapica,
 vznemila se je iskrica,
 in preden zveš, kaj se ti zdi,
 že v ognju cela vas stoji.
 Sedaj pa bije plat zvana,
 za mene, tebe, za — oba.
 Zmotila si se Anica,
 ti žena Luke mlinarja.
 Počasi suče in leno
 pod curkom mlinsko se kolo;
 in vendar pravim ti: gorje,
 če pride, pade kdo pod nje,
 Se malo pomudilo bo,
 in malo zacvililo bo,
 in malo zamahnilo bo,
 potem pa vsega konec bo.
 Počasi, lepa Anica,
 ti žena Luke mlinarja!
 Ti meni grob kopala si,
 oči mi pokrivala si,
 se roga srenja vsa na glas,
 me sram je svojih sivih las.
 Pa nismo mlinarji možje,
 da bi jemali si žene,
 ki drugim naj noči slade.
 Gojil na prsih kačo sem,
 si kačo-jadivačo sem.
 Poštenju si odrekla se,
 je tvoja ura stekla se.
 Preide tek, zamrè ti smeh,
 ugasne plamen ti v očeh,

ko mlinar laket zavihti —
 pa naj na smrt bolan leži!
 Prej, ko stori se v drugo noč,
 izkusiš Luke srd in moč.

* * *

Zamolkel grom v temi noči,
 v daljini daljni se vali,
 in bliskavice sevajo,
 temine razžarevajo.

Tam daleč v polju, sred vasi
 se pesem fantovska glasi,
 zdaj gostoli in se smeji,
 zdaj vriska, toži in ihti:
 »Nocoj, nocoj je lepa noč,
 men' pa zaspat' ni moč.«

In kar glasov premore vas,
 od vseh spozna njegov se glas. — —
 Ga Anica spoznala je,
 bridko se razjokala je.

V tej noči težki in tesni
 je romala h kapelici,
 k Mariji sedem žalosti.
 Roké bele lomila je,
 sklepala in molila je:
 »Oj, mati moja, blažena,
 oj, mati moja, milostna,
 katera še bolest žené,
 bilà je gorša od Tvojé,
 ko legel s križa je višin
 v naročje Tvoje božji Sin,
 je segel Ti v srce skeleč
 sedmerobrušen oster meč?
 A Ti, svetnic svetnica vseh,
 največja mučenica vseh,
 nebo, glej, Tebi dalo je,
 da bol srce prestalo je,
 da jo prenesti je moglò,
 in preživeti jo moglò,
 neskončno, neizmerno bol!
 to strašno, to neznosno bol!
 Trpljenja Tvojega — morjé!
 Ah, mojega — solzica le!

In vendar! Kje naj moč dobim,
 ko tu trepečem in drhtim,
 da uro grenko preživim?
 Edina Ti, edina Ti
 pomoči moreš revi mi.
 Ti vidiš v zbegano srcé,
 njegovo bedo in gorje.

Ti mi pokaži Svojo pot,
obvaruj me zablod in zmot,
Ah, daj, obupa reši me,
vpokoji me, uteši me,
življenje vzemi moje v dar,
zavreči me nikar, nikar!«

Marija sedem žalosti
v solzah pod križem se topi,
ko čuje pa molitev to,
zjasni se lice ji trpko.
Prešinjena miline vsa,
in polna, polna usmiljenja
v ženó mladó upre oči,
pregiba ustni, govori:

»Molitev čula tvojo sem,
združila s tvojo svojo sem,
z boljó sem svojo tvojo bol
pred božji dvignila prestol.
Utoláži se, preljuba hči,
odrešena, oteta si;
mladost si, kri premagala,
si z vere lučjo zmagala.
Iz krone tvoje trnjeve
nebeški venec ti vzcvete
sladko, sladko dehtečih rož,
temnih, krvavordečih rož.«

K nogám nebeške matere,
nasloni Anka glavo še,
zatisne utrujene oči —
in glejte, čudo se godi...
Prav tiho, tiho, tihoma
zemljé kraljica in nebà
desnico Anici beló,
zdaj stegne nad glavó težkó,
na prsi si jo položi,
lase ji gladi, govori:
»Le snivaj, snivaj, Anica,
ti bore, bore revica,
v srce se vrni ti pokoj,
in božji blagoslov s teboj!«
Že Anica je vstajala,
že je domov odhajala;
pred hišo s smreke v nočni mir
pa je mrko zapel skovir.
Ko duri je odpirala,
v nebo se je ozirala,
utrne zvezda se nad njo —
čigava li je zvezda to?

Je mlinar trdno v mlinu spal,
nad hišo božji mir je plal.

5.

Pred mlinom jablana stoji,
prešeren vrabec v njej sedi
in suče glavico kričeč,
poredno mlinarja dražeč:

»Hej, oče Luka, kaj je to,
da vse pri vas še spi sladko?
Je zunaj davno velik dan,
se koplje v solncu hrib in plan,
izpod vseh streh se že kadi,
samo pri vas še ognja ni.
Saj vendar imate ženo,
da mlajše v fari je ne bo!
Je v hiši li bolnica mar?
je v hiši porodnica mar,
da noč bedèč prebila je,
do ranih ur dojila je?
Ali ljubezni vaše moč
preveč ji krajša kratko noč?
Ej, razložite nam lepo,
kako, kako je s to stvarjo.«

Nabere v gube mlinarju
se čelo Luki staremu,
v obraz mu šine vroča kri,
da čez in čez mu zagori;
z zobmi zaškriplje, zarohni,
besede te izgovori:
»Da vrag bi vzel te, poljski tat,
da skopec bi zavil ti vrat,
ne boš me dolgo sramotil,
iz mene dolgo norcev bril.
Vem, da je zunaj velik dan,
razlit čez hrib, razlit čez plan,
da izpod streh se vseh kadi,
da le pri nas še ognja ni;
in vem predobro tudi to,
da ženo v hiši imam mlado,
ki zanjo bati se mi ni,
da ji bolezen kaj stori.«
Še Luka mlinar godrnja,
si grize ustni in mrmra:
»Seveda včasih, preden še
kdo oboli, pa že umre.«

»Oj, sladka moja Anica,
potekla ti je urica!
ne misli, da je Luka spal,
je pozno legel, zgodaj vstal,
nabral čez noč je v jez vodo,
zdaj pa zažene v tek kolo.«

Že v vratih Anka se zglesi,
ob vzožju postelje stoji,
oko vanj svoje mirno upre
in vpraša ga: »Kako ti gre?«
Ji pravi mlinar, govori:
»Da h koncu bali, se mi zdi.
A preden ugasne mi oko,
pokusil enkrat še samo
bi šmarno jabolko sladko.
Njegov bi vonj osvojil me,
bi sok njegov napojil me,
bi žlahtnega sadu zlato
razveselilo mi oko.«

Ni Anka dalj poslušala,
že v kamro je odhajala,
prinesla zlata jabolka.
Obraz se Luki razžari,
ko v roki jabolko vrti,
tako mi pravi, govori:
»Ej, kaj ti pravim, Anica,
kako si blagega srca!
Prinesi zdaj še nož jeklen,
da sad olupim si lečen.
Izberi najbolj ostrega,
izberi najbolj brušenega,
ker stare moje so roke,
moči njihove pa slabe.
Z levico zdaj mi nož podaj,
z desnico vzglavje mi zrahljaj!«
Po nož je Anka šla jeklen,
— za njo pogled je šel strupen —
po njem se ni ozirala,
med noži je prebirala,
prebirala, izbirala,
izbrala najbolj ostrega,
izbrala najbolj brušenega,
je možu nož podajala,
je vzglavje mu vzrahljavala.

Kar pest za vrat se ji vsadi,
se v drugi jeklo zaiskri,
presune ji srce mlado...
iz rane kaplje črne vro.
Na tla omahne, obleži,
v težavah smrtnih se bori.

Še Luka divje zaječi,
od sebe trešči nož, golči:
»Poplašal dolg sem, Anica,
nezvestnica, prešestnica!
Zmotila si se in kako,
pod mlinsko si zašla kolo! —
Se malo pomudilo je,
in malo zaevililo je,

in malo zamahnilo je,
in konec vsega je biló.
Aj Anica, aj Anica,
zdaj si prikličí Janeza,
hej, reci mu, da pride naj,
ne boš hodila sama vsaj.
Z ljubezni svoje silo vso,
naj vzljubi grešno ti telo!
S slovesi onemelimi,
z objemi pobesnelimi,
s poljubi strastno vročimi,
s solzami naj pekočimi
preteče reši te noči,
v življenje novo te zbudi!«

Na tleh umira Anica,
nesrečna žena mlinarja,
še enkrat vanj oči odpre,
oči te svoje žalostne,
potem za večno jih zapre.
Že smrtne sence begajo,
na čelo znojno legajo...
In med poslednje dihljaje
kot pesem daljno čuje še
prav tiho, tiho, tihoma
v slovo poslednje Anica:
»Iz krone tvoje trnjeve
nebeški venec ti vzcveti
sladko, sladko dehtečih rož,
temnih, krvavordečih rož — —«

DOŽIVETJE GOSPODA KASTELICA.

MIRAN JARC.

1. Tujec.

Svetal praznik v proslavo godu odvetnika in političnega vodja dr. Marcela Kastelica, petdesetletnika, v gosposki sprejemnici, ob bleščavosti razkošnega lestenca, pri dolgi mizi iz mahagonija in ob vazi orhidej, v krogu najvrlejših zastopnikov naše družbe.

V visoki temni veži stoji visok, mlad človek in prisluškuje. Skozi vrata lije oblačje vseh teh šumov, smehov, vzklikov in razgovorov kot nekaj lepljivega, ploskega, zgnetenega, drsavega, mlaskavega... oblačje umetnih vonjev in dišav, vzduh po odličnih cigaretah, po premnogih pijačah... Človek pri vratih se skloni niže h ključavnici in opazuje skozi drobno odprtino: